

۹۱ / ۱۰ / ۱۰

جلسه ۴۹

حقیقت و مجاز

یکشنبه

سال سوم

بحث:

تعارض احوال

لفظ ۵ حالت دارد:

الف) مجاز ب) اشتراک لفظی ج) تخصیص د) نقل ه) اضمار

در دوران بین حقیقت با هر یک از آنها:

معنی حقیقی أخذ می شود إلا اینکه قرینه صارفه ای در میان باشد

اما در دوران بین هر یک از آنها با هم:

ترجیحی وجود ندارد مگر اینکه یک طرف موجب «ظهور» شود

ادله دیگر ترجیح، استحسانی است

کلام
مرحوم آخوند

اصول مورد اشاره در کلام اصولیون

اصالة عدم الكناية	اصالة عدم الخطاء	اصالة عدم الاشتراك
اصالة عدم التلويح	اصالة عدم اخفاء القرائن سهواً	اصالة عدم النقل
اصالة عدم التعريض	اصالة عدم الابهام عمداً	اصالة عدم المجاز
اصالة عدم الارشاد	اصالة عدم التقيه	اصالة عدم التخصيص
اصالة عدم الامتحان	اصالة عدم الهزل والسخرية	اصالة عدم القيد
اصالة تطابق المراد الجدى و المراد الاستعمالى	اصالة عدم القرينة	اصالة عدم الإضرار
	اصالة عدم الاستخدام	اصالة عدم النسخ

مقام اول

تعارض
هر يك از
حالات
با حقيقت

نظر مرحوم آخوند:

حقیقت بر حالات دیگر مقدم است و علت آن «اصالة الحقيقة» است.

اشکال:

دوران بین «اشتراک و حقیقت» و یا «نقل و حقیقت»:

دوران بین مشکوک الحقیقة و متعین الحقیقة است

و لذا اصالة الحقیقة در این مورد راه ندارد

اللهم الا ان يقال:

اصالة الحقیقة یعنی اخذ به معنای متعین الحقیقة در مقابل معنایی که احتمال دارد

به اشتراک و یا نقل، حقیقت شده باشد

نکته اول

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

اگر چنین تقریری از اصالة الحقيقة را پذیرفتیم:
همه «اصول» مصادیق «اصالة الحقيقة» است.

اگر اصالة الحقيقة هم از مصادیق اصالة الظهور بود:
تمام این اصول از مصادیق آن می شوند

اگر گفتیم اصالة الحقيقة چیزی است غیر از اصالة الظهور :
این اصول، تنها مصداق اصالة الحقيقة خواهند بود

نکته دوم

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

اگر قرینه صارفه ای ما را از حقیقت منصرف کرد ولی معلوم نبود که باید سراغ کدامیک از حالات لفظ برویم:
 ۳ قول در میان اصولیون مطرح است

کلام مرحوم
 مشکینی (۱)

تعارض
 هر یک از
 حالات
 با حقیقت

اول: قول صاحب قوانین و صاحب فصول
ترجیح به واسطه «استحسان های» موجود
(همانند شیوع مجاز نسبت به سایر حالات)

دوم: قول شیخ اسدالله تستری:
تنها «کثرت و غلبه» عامل ترجیح است

سوم: قول میرزای شیرازی:
باید توقف کرد مطلقاً (چه ظهوری باشد و چه نباشد)

چهارم: قول مرحوم آخوند
اگر ظهور بود، همان را اخذ می کنیم و الا توقف می کنیم

کلام مرحوم
مشکینی (۲)

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

در تعارض این حالات با هم، حق با مرحوم آخوند است
باید در هر مورد به سراغ **ظهور** مورد برویم

نظریه صحیح

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

دلیل ترجیح مجاز بر اشتراک

الف) بیشتر است

ب) همیشه مفید است چون در اشتراک اگر قرینه نباشد توقف می کنیم ولی در مجاز اگر قرینه نباشد حمل بر حقیقت می شود

دلیل ترجیح اشتراک بر مجاز:

چرا که: اشتراک از خطا دورتر است.

چون اگر قرینه نبود در مجاز حمل بر حقیقت می شود در حالیکه شاید اشتباه شده باشد ولی در اشتراک توقف می شود

کلام

صاحب

قوانین

تعارض

هر یک از

حالات

با حقیقت

۹۱ / ۱۰ / ۱۰

جلسه ۴۹

حقیقت و مجاز

یکشنبه

سال سوم

بحث:

حقیقت شرعیہ

موضوعی که حکم شرعی روی آن رفته ۳ نوع است:

اول: موجودات خارجی ← «میته» و «دم»

دوم: اعتبارات عرفیه (عقلائیه) ← «ملکیت» و «رقیت»

سوم: ماهیات مخترعه شرعیه ← «صلوة»

کلام

مرحوم

مشکینی

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

مرحوم قوچانی بحث حقیقت شرعیه را تنها در قسم آخر مطرح کرده است

ولی بحث در قسم دوم هم قابل جریان است

اعتباراتی که سبب برای اعتبار دیگری است مثل بیع برای ملکیت

ما می‌گوییم:
(۱)

این بحث را مرحوم مشکینی از استادش **مرحوم قوچانی** گرفته است.

شیخنا الاستاد: اصطلاح «**ماهیات مخترعه**» از تعبیرات **شهید اول** است

در کلمات قاضی **باقلانی** لفظ «معانی مخترعه» به کار رفته است

موارد دیگری که بحث حقیقت شرعیه در آن مطرح است:

- در **احکام**: مثل: «کراهت»

- در **افعال**: مثل: «سافر» در بحث صلوة

- در **مفاهیم**: مثل: «محلل و عده» در بحث نکاح

طرح بحث جدید:

هر جا لفظی در لسان شارع استعمال شد - در حالیکه احتمال می دهیم شارع آن لفظ را برای معنایی غیر از معنای لغوی وضع کرده باشد

سه قید بحث «حقیقت شرعیه»:

- ✓ باید لفظ باشد.
- ✓ این لفظ، در لسان شارع در معنای جدید، استعمال شده باشد.
- ✓ احتمال وضع جدیدی را توسط شارع بدهیم.

با این سه قید معلوم می شود که:

- ❖ حقیقت متشرعیه محل نزاع نیست.
- ❖ یعنی استعمال در معنای جدید نادر نباشد

ما می گوئیم:
(۲)

مقدمه

اول

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

به نظر می رسد شارع، تنها پیامبر اسلام است

لذا:

آنچه در کلمات ائمه (ع) مطرح است، حقیقت متشرعیه را پدید می آورد

ما می گوئیم:

وضع تعیینی گاه با تصریح به **انشاء** پدید می آید و گاه به وسیله **استعمال**

توضیح نوع دوم:

واضع لفظ را در معنای مورد نظرش استعمال می کند چنانکه گویی از قبل بر این مطلب وضع شده است و نحوه استعمالش به نوعی است که نمی خواهد با قرینه مجازی مطلب خود را برساند

واضع برای این نوع وضع، **قرینه ای** بگذارد تا دیگران بفهمند، در **مقام وضع** است

مرحوم آخوند

مقدمه

سوم

عدم

حصول

وضع به

واسطه

استعمال

استعمال افناء لفظ در معنی است

یعنی در آینه لفظ، معنی را ببینیم و به خود آینه توجه نکنیم
پس لحاظ لفظ در استعمال، لحاظ **آلی** است.

اشکال
مرحوم نائینی

در وضع لازم است که واضح به خود لفظ نگاه **مستقل** داشته باشد.
بین لحاظ آلی و لحاظ استقلال در آن واحد نمی توان جمع کرد

اگر بگویند در استعمال، لحاظ لفظ **آلی** است حرف شما درست است

اما :

در استعمال - مخصوصاً با مبنای علامیت - گاه **توجه استقلالی** به لفظ داریم و لازم نیست حتماً لحاظ آلی باشد

پاسخ
حضرت امام
به
مرحوم نائینی

عدم
حصول
وضع به
واسطه
استعمال